

Mýty a omyly: vliv kultury na pojetí fenoménu sadomasochismu

Eva Jozífková

Katedra antropologie a genetiky člověka, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Univerzita Karlova v Praze, Praha
Viničná 7, Praha 2, 128 00, telefon: (+420) 221 951 618, 607 682 138, fax: (+420) 221 951 619, mail: evasmid@centrum.cz

Souhrn

V medicíně i psychologii do současné doby částečně přetrvává kulturně podmíněný náhled na sadomasochistický sex tradovaný z dob viktoriánské éry. Na druhé straně je sexuální chování jedinců sdružujících se v SM komunitách ovlivněno subkulturou SM komunit natolik, že někteří autoři považují sadomasochistický sex za sociologický fenomén. V definicích tohoto sexuálního chování se odráží zkreslující tradiční medicínský náhled i informace získané prostřednictvím SM komunit. Jak se tedy dobrat podstaty? Zajímavé řešení poskytuje porovnání pozorovaných prvků chování a definic sexuálního chování vzniklých v samotné subkultuře, tedy kombinace etologie a kulturně antropologického přístupu. Alison et al. (2001) vyhodnotili společný výskyt sexuálních praktik jednotlivých členů finských SM subkomunit a zaznamenali čtyři typická nahloučení, tj. jedinci vykazovali tendenci upřednostňovat určitou skupinu praktik. Skupina sexuálních praktik autory označovaná jako "zdržanlivá mužnost - hypermaskulinita" může pravděpodobně odpovídat pojmu "leathersex" tak, jak jej užívají členové SM komunit. Skupina nazvaná podle typu praktik "působení bolesti" může odpovídat "SM", "ponižování" pak "dominanci a submisivitu v sexu" a "fyzické omezení" může odpovídat termínu "bondage – svazování".

Klíčová slova: sadomasochismus, sadismus, masochismus, BDSM, dominance, submisivita, kultura, komunity, chování, člověk, etologie.

Abstract

The medicinal approach to the sadomasochistic sex seems to be influenced by the persisting culturally determined old-fashioned conception. The sub culture of sadomasochistic community members modified their sexual behavior so markedly that some authors consider sadomasochism to be a sociological phenomenon. The traditional medical judgment distortion and the information gained from SM practitioners sub community do play important role in sadomasochistic sex definition. The confrontation between behavioral markers (the ethological approach) and language constructs of the sub community (cultural anthropology) seems to provide us with the correct solution. The solution supports the Alison's et al. (2001) idea about four qualitatively different sexual scripts summarized into the term "sadomasochistic sex". The cluster of sexual practices called "hypermasculinity" may reflect the term "leathersex" commonly used by sadomasochistic community members. The „administration of pain“ may correspond to "SM". „Humiliation“ may be probably consistent with "dominance and submissivity", and „physical restriction“ may mirror the so called „bondage“.

Keywords: sadomasochism, sadism, masochism, BDSM, dominance, submission, culture, community, human behavior, ethology

Úvod

Do dosavadních publikovaných poznatků o fenoménu sadomasochismu se výrazně promítají dvě odlišná hlediska. Klasický medicínský přístup je odvozený z poznatků získaných na pachatelích trestné činnosti a pacientech, kteří nevyhledali pomoc lékaře. Druhý přístup zohledňuje prvky chování v subkultuře sadomasochistů, kteří nespáchali trestný čin ani nevyhledali pomoc lékaře. Fenomén sadomasochismu není zcela objasněn. Posouzení kulturních projevů – ať již zhodnocení tradovaného medicínského přístupu nebo vnímání subkultury komunit sadomasochistů – může upozornit na některá dosud přehlížená fakta.

Vliv klasického medicínského přístupu na pojetí sadomasochistického sexu

Na základě rozhodnutí společnosti byla homosexualita považována za něco, co nelze tolerovat, co je třeba léčit a potlačovat. V průběhu šedesátých a sedmdesátých let začal být za špatnou věc „k léčení“ (v USA) považován už jen negativní náhled homosexuálů na sebe samé, daný nepřátelským postojem vůči homosexuálům, se kterým se ve společnosti setkávali. (Eve, Renslow, 1980)

Homosexualita byla vyňata ze seznamu duševních nemocí na základě politického tlaku, celkové medicínské pojetí odlišného sexuálního zaměření se však nezměnilo (Moser, 2003). Na fenomén sadismu a masochismu stále nahlíženo na základě přístupu tradovaného ještě z viktoriánské éry (Weinberg, 2006) od Freuda a Krafft-Ebinga. Tento přístup se odráží i v odborné literatuře. Při studiu homosexuality a transsexuality (rovněž vyňaté ze seznamu sexuálních deviací) byly analyzovány biologické faktory (Ellis, Hellberg, 2005) i možné evoluční souvislosti (Sommer, Vasey, 2006). Sadomasochismem se však odborné studie zabývaly stále především z psychoanalytického či psychopatologického hlediska. K upevnění tohoto náhledu zřejmě přispěla i skutečnost, že se lékaři a psychologové setkávali především s pachateli trestných činů a osobami, které samy vyhledaly pomoc lékaře. Například psychoanalytici znali sadismus a masochismus ve formě extrémních případů (Weinberg, 2006).

Vliv subkultury osob preferujících sadomasochistický sex na toto chování

Za tohoto přístupu specialistů se formovaly komunity osob preferujících sadomasochistický sex. První sadomasochistické organizace moderního typu vznikly v New Yorku a San Francisku roce 1971 a 1974. V osmdesátých letech v souvislosti s rozšířením HIV byly SM bary v USA uzavřeny a v devadesátých letech opět otevírány zejména ve větších městech. Tyto komunity nemají charakter jednotného hnutí. Jedná se o velké množství skupin rozdělených podle sexuálních preferencí a s vlastními ideologiemi (Weinberg 2000). Skupiny jsou organizovány podle sexuálního zaměření, pohlaví, a preferovaných sexuálních aktivit. (Weinberg, 2006) Vzdělávací, podpůrné a sociální funkci plní organizace SM zaměřených jedinců existují v každém státě USA (Moser, Kleinplatz, 2006). Pro představu, V USA 14 % mužů a 11 % žen zkusilo někdy sex s prvky SM a

8–10 % domácností vlastnilo SM pomůcky (Janus, Janus, 1993), v Austrálii 2 % mužů a 1,4 % žen praktikovalo v minulém roce sadomasochistický sex (Richter et al., 2003)(Richters et al. 2003).

Autoři upozorňují, že sadomasochismus by měl být vnímán v kontextu sociálního prostředí subkultury (Weinberg et al., 1984) jako sociologický fenomén, podmíněný významy, které jsou produktem kultury, jsou učeny a upevňovány účastníky těchto aktivit v prostředí sadomasochistických subkultur. (Weinberg, 2006)

Vliv subkultury na chování sadomasochisticky zaměřených jedinců je skutečně zásadní. V rámci komunit se jednotlivé sexuální praktiky učí (Weinberg, 2006), a to včetně pravidel pro bezpečný SM sex (Hoff, 2006). Dochází k ritualizaci určitých forem chování. Jednotlivým praktikám nebo prvkům chování přikládán určitý význam, například nošení obojku je vykládáno jako odevzdání se nadřizené osobě, určité oblečení vyjadřuje nadřazenost nebo podřizenost, atd. sadomasochismus oplývá symbolismem a velmi závisí na sdílených významech, které se jedinci naučí v rámci subkultury a které slouží k sestavení sadomasochistických interakcí (Weinberg, Falk, 1980). Například jak se mají lidé navzájem oslovovat, co a kdy mají mít na sobě, jak mají reagovat v určitých situacích (klečat, líbat boty, mlčet, snažet extrémní bolest, jaké chování submisivního-masochistického jedince treatat a jaké vyžadovat). Zde je třeba poznamenat, že jednotlivé skupiny mohou užívat různou symboliku, přikládat sexuálním praktikám či prvkům chování odlišný význam a různě zdůvodňovat příčiny preferencí pro sadomasochistický sex.

Tyto skupiny se řídí různými pravidly, například Moser (1998) zaznamenal existenci přesných pravidel na setkáních a přítomnost osob, které dohlížely na to, aby pravidla nebyla porušena. Kolem pravidel vznikaly spory, které vedly k odtržení nových skupin.. Pravidla obsahovala způsoby chování jedinců k sobě navzájem, určovala, co je považováno za bezpečný sex, a někdy vyžadovala poněkud přemrštěné chování (zdůrazňování podřizenosti a nadřizenosti, kdo může mluvit s kým). (Moser, 1998)

Komunity osob preferujících sadomasochistický sex vytvořily a užívají vlastní poměrně rozsáhlou terminologii pro různé sexuální preference, různá pojetí sexuálního chování, životní stanoviska s tímto chováním spojená a pro různé sexuální praktiky.

Co je sadomasochistický sex

Pojetí sadomasochistického sexu poznamenána dvěma odlišnými proudy se odrážejí v definicích tohoto chování. Podle definice užívané českými sexology je u sadismu vzrušení dosahováno dominancí, totální kontrolou objektu. U masochismu je vzrušení dosahováno totálním odevzdáním se partnerovi, vlastním ponižením či utrpením. Společný výskyt sadismu i masochismu u jedince, který se může chovat někdy sadisticky a jindy masochisticky, je označován jako sadomasochismus. (Weiss, 2002) Oproti tomu lékař podle definice American Psychiatric Association (2000) k diagnóze sadismu potřebuje, aby osoba konala tyto potřeby s nesouhlasící osobou nebo aby tyto sexuální potřeby či fantasie byly příčinou zřetelného utrpení nebo obtíží v mezilidských vztazích. K diagnóze masochismu pak tyto fantasie, sexuální potřeby nebo projevy chování musí být příčinou klinicky zřetelného utrpení nebo zhoršení v sociální sféře, v pracovní sféře či v jiných důležitých sférách života.

Tyto definice z lékařských diagnostických manuálů nedávají příliš přesnou představu o tom, jak je toto sexuální chování většinou provozováno. Autoři, kteří sledovali chování jedinců takto zaměřených přímo v rámci jejich subkultury sestavili definice na základě prvků chování: Townsend (1983) dle Sandnabby et al. (2002) charakterizoval konsenzuální sadomasochistický sex jako šest projevů, a to a) vztah určený nadřizeností a podřizením se, b) působení bolesti, která je oběma partnery vnímána jako příjemná, c) určité představy nebo hraní rolí jedním nebo oběma partnery, d) záměrné ponižování partnera, e) fetišistické prvky (šaty, pomůcky, prostředí), f) jedna nebo více ritualizovaných aktivit (svazování, bičování). Tyto prvky se nemusí vyskytovat současně. Weinberg, Williams a Moser (1984) sadomasochismus charakterizovali pěti znaky. 1. Dominance a submisivita. Dominanci autoři popisují jako projevy nadvlády, převahy jednoho partnera nad druhým. Protějškem dominance je submisivita – projevy poslušnosti partnera. 2. Hraní rolí. Osoby zvolí konkrétní dominantní nebo konkrétní submisivní roli, například role „paní“ a „otrok“ nebo „učitel“ a „žákyně“. V rámci své role osoby přehánějí a zdůrazňují určité situace a děje, které souvisí se zvolenými rolemi. Například „paní trestá provinilého otroka“, „učitel kontroluje domácí úkoly žákyně“. 3. Konsenzualita. Dobrovolný souhlas ke vstupu do dominantně-submisivní hry a dodržování určitých limitů – předem stanovených dohod. 4. Sexuální kontext. Předpoklad zúčastněných jedinců, že tato činnost má sexuální význam. 5. Společné vymezení. Přijetí společné dohody partnerů, že jejich konání je sadomasochistické.

Definice na základě prvků chování jsou velmi široké, což způsobuje problémy při bližším studiu tohoto typu sexuálního chování. Řada autorů použila termíny subkomunit a definovala je ve smyslu, v jakém jsou užívány. Zde jsou uvedeny nejvíce frekventované pojmy. Členové komunit často striktně odlišují tzv. „D/s“ (dominance a submisivita) a „SM“(sadismus a masochismus)(Henkin, Holiday, 2003). Rozdíl mezi DS a SM je v působení a přijímání bolesti. To je pro SM nejdůležitějším faktorem, pro DS nikoliv. (Hoff, 2006) Jedinci s „D/s“ zaměřením pocítují silné sexuální vzrušení, když prožívají pocit, že jsou vůči svému sexuálnímu protějšku velmi nadřazení nebo velmi podřizení (dominance a submisivita v sexu). „D/s“ odpovídá definici sadomasochismu podle pozorovaných prvků chování (Weinberg et al., 1984). Sadista je v subkultuře definován jako osoba, kterou těší působit silné vjemy v rámci konsenzuální sexuální aktivity; masochistu jako osobu, kterou těší přijímat silné vjemy v rámci konsenzuální sexuální aktivity, a sadomasochistu jako osobu, kterou těší přijímat i působit silné vjemy v rámci sexuální aktivity (Henkin, Holiday, 2003). Autoři se vyhýbají pojmu „bolest“.

Ernulf a Innala (1995) zmiňují subkulturu speciálně zaměřenou na svazování - bondage (B&D), která se liší od D/s a SM. Podle autorů D/s ve výsledku obsahuje chování, které zahrnuje přerozdělení moci. B&D ve svém omezujícím významu znamená užití fyzicky omezujících pomůcek nebo prostředků, nebo užití příkazů – tedy omezení po psychické stránce – v sexuální chování. Příkazy mohou vynucovat poslušnost, nevolnictví, zotročení otroctví, bez působení fyzické bolesti. B&D může obsahovat fyzické tresty. V tomto sexuální chování jsou vyjádřením kázně a poslušnosti v psychologické rovině. Na rozdíl od sadomasochismu tedy není cílem těchto trestů působit fyzickou bolest (nebo silný fyzický vjem). (Ernulf, Innala, 1995)

„Leathersex“ je erotizací mužného zjevu typu „macho“ symbolizovaného nošením koženého oblečení a obleků kovbojů, motorkářských rebelů a podobně. Pro gaye je kůže stylovým oblečením a hlavně sexuálním fetišem. Weinberg (2006) cituje další

autory, kteří si rovněž povšimli odlišnosti heterosexuály provozovaného sadomasochismu a gay leathersexu. Mezi sadomasochismem a leathersexem existuje překryv, není to však to samé (Lieshout dle Weinberga, 2006). Například sledování homosexuální jedinci určité sexuální chování obvykle spojované se sadomasochismem za „SM“ nepovažovali, přestože při tomto chování užívali kožené oblečení, řetězy, praktiky obsahující silné podněty a praktiky s močí a výkaly. (Weinberg et al., 1984) Rozdíl mezi zmiňovanými formami sadomasochistického chování měly charakter pozorování a nebyly v převážně většině doloženy daty. U konkrétních jedinců se jednotlivé formy chování mohou překrývat. Není rovněž zřejmé, jak odlišit původní chování a chování ritualizované nebo posunuté do určité formy kulturním vlivem subkomunity.

Zajímavé výsledky však přinesla první analýza prvků chování. Dvourozměrná SSA analýza sexuálních praktik členů finských subkomunit rozdělila sexuální praktiky do čtyř skupin podle společného výskytu (Alison et al., 2001). Tedy pokud jedinci, kteří preferovali svazování, preferovali také výprask, náležely tyto sexuální praktiky do jedné skupiny. Celkem byly nalezeny čtyři skupiny. Autoři studie z tohoto rozdělení vyvozují, že pod termín „sadomasochistický sex“ mohou být slučovány navzájem nezávislé jevy. Tato ojedinělá studie je v nápadně dobré shodě s obecně užívanými termíny subkomunit sadomasochistů. Skupina „zdůrazněná mužnost“ odpovídá významem pojmu „leathersex“, skupina „působení nebo podstoupení bolesti“ odpovídá pojmu „SM“, prvky ze skupin „ponižování“ by mohly odrážet „D/s“ a „fyzické omezování“ by mohlo odpovídat „B&D“. Nápadné je rovněž, že jedinci hlásící se k jednotlivým skupinám například na internetu často navštěvují odlišná diskusní fóra. Proto lze předpokládat, že pod pojem sadomasochismus může být tedy slučováno více jevů, které spolu nemusí souviset. Tento předpoklad potvrzují závěry dosud nepublikované studie, které poukazují na odlišný evolučněbiologický původ skupiny „ponižování“ a „fyzické omezování“ (Jozífková, Bartoš, Flegr – nepublikovaná studie).

Závěr

Klasický medicínský přístup je do jisté míry zkreslen, toto zkreslení přetrvává a promítá se i do současné odborné literatury. Toto zkreslení lze považovat za kulturně podmíněné a tradované. Způsob, jakým je sadomasochistický sex realizován, do značné míry závisí na chování v rámci subkultury osob preferujících sadomasochistický sex a na informacích, které jsou v těchto komunitách distribuovány. Je tedy značně ovlivněn kulturou subkomunity. Tyto komunity užívají vlastní termíny pro různé formy sexuálního chování typu sadomasochismus.

Definice sadomasochistického sexu podle diagnostických manuálů nejsou pro studium tohoto fenoménu příliš vyhovující. Lze spekulovat, že tradovaný medicínský náhled na problematiku fenoménu sadomasochismu v podstatě znemožnil dobrat se správného řešení. Analýza konkrétních prvků chování (sexuálních praktik) daná do souvislosti s termíny užívanými v subkomunitě poskytuje zatím pravděpodobně nej přesnější náhled na toto chování a podporuje závěr Alisna et al. (2001), že se jedná o čtyři různé skupiny sexuálního chování. Tento příklad ukazuje, že při hodnocení chování člověka etologickými metodami může být velmi přínosné hledat sledované znaky i v rámci kultury konkrétní komunity.

Literatura

AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. 4th ed., text revision, Washington: American Psychiatric Publishing, Inc., 2000.

ALISON, L., SANTILLA, P., SANDNABBA, NK., NORDLIN, N. 2001. Sadomasochistically Oriented Behavior: Diversity in Practice and Meaning. *Archives of Sexual Behavior* 30, 1-12.

ERNULF, KE., INNALA, SM. Sexual Bondage - A Review and Unobtrusive Investigation. *Archives of Sexual Behavior*, 2005, vol. 24, p. 631-654.

EVE, RA., RENSLOW, DG. An Exploratory Analysis of Private Sexual Behaviors Among College-Students - Some Implications for A Theory of Class-Differences in Sexual-Behavior. *Social Behavior and Personality*, 1980, vol. 8, p. 97-105.

HENKIN, WA., HOLIDAY, S. *Consensual Sadomasochism*. 2nd ed. Los Angeles: Deadalus Publishing Company, 2003.

HOFF, G. Power and Love: Sadomasochistic Practices in Long-Term Committed Relationships. *Electronic Journal of Human Sexuality*, 2006, vol. 9. URL:< <http://www.ejhs.org/volume9/Hoff-abst.htm> (28 may 2008)>

JANUS, SS., JANUS, CL. *The Janus Report on Sexual Behavior*. New York: John Wiley & Sons, 1993.

LEE, JA. The social organization of sexual risk. *Alternative Lifestyles*, 1979, vol. 2, p. 69-100.

MOSER, C. S/M (Sadomasochistic) Interactions in Semi-Public Settings. *Journal of Homosexuality*, 1998, vol. 36, p. 19-29.

MOSER, C. DSM-IV-TR and the Paraphilias: An argument for removal. *Sexuality and Disability*, 2003, vol. 21, p. 211.

MOSER, C., KLEINPLATZ, PJ. Introduction: The state of our knowledge on SM. *Journal of Homosexuality*, 2006, vol. 50, p. 1-15.

RICHTERS, J., GRULICH, AE., DE VIESER, RO., SMITH, AMA., RISSEL, CE. Sex in Australia: Autoerotic, esoteric and other sexual practices engaged in by a representative sample of adults. *Australian And New Zealand Journal Of Public Health*, 2003, vol. 27, p. 180-190.

SANDNABBA, NK., SANTILLA, P., ALISON, L., NORDLING, N. Demographic, sexual behaviour, family background and abuse experiences of practitioners of sadomasochistic sex: a review of recent research. *Sexual and Relationship Therapy*, 2002, vol. 17, p. 39-55.

SOMMER, V., VASEY, PL. *Homosexual Behaviour in Animals. An Evolutionary Perspective*. New York: Cambridge University Press, 2006.

TOWNSEND, L. *The leatherman's handbook*. New York: Modernismo Publications, 1983.

WEINBERG, MS., WILIAMS, CJ., MOSER, C. The Social Constituents of Sadomasochism. *Social problems*, 1984, vol. 31, p. 379-389.

WEINBERG, TS. Sadomasochism. In Clifton D. Bryant (ed.) *The Encyclopedia of Criminology and Deviant Behavior, vol 4., Gilbert Geis, G. (volume ed.) Sexual Deviance*. Philadelphia: Brunner-Routledge 2000.

WEINBERG, TS. Sadomasochism and the social sciences: A review of the sociological and social psychological literature. *Journal of Homosexuality*, 2006, vol. 50, p. 17-40.

WEINBERG, TS., FALK, G. The Social-Organization of Sadism and Masochism. *Deviant Behavior*, 1980, vol. 1, p. 379-393.

WEISS, P. *Sexuální deviace*. Praha: Portál, 2002.